

ІЗОТЕРМІЧНИЙ ПЕРЕРІЗ КВАЗІПОТРІЙНОЇ СИСТЕМИ $\text{PbS-Ga}_2\text{S}_3\text{-GeS}_2$ ПРИ 670 К

Беллагра Х., Піскач Л.

Волинський національний університет імені Лесі Українки,
пр. Волі, 13, Луцьк, 43025, Україна
piskach.lyudmyla@vnu.edu.ua

Пошук нелінійно-оптичних матеріалів в середньому інфрачервоному спектральному діапазоні є дуже важливою тематикою сучасної інфрачервоної оптоелектроніки та квантової електроніки. Особливий інтерес тут представляють Pb-вмісні халькогеніди. Виявлені недавно сполуки типу 4-4-1-12 ($\text{Pb}_4\text{Ga}_4\text{Ge}(\text{S},\text{Se})_{12}$) [1] та 1-2-1-6: $\text{PbGa}_2\text{Ge}(\text{S},\text{Se})_6$ [2-5] є базою для створення нових нелінійно-оптичних матеріалів.

Робота присвячена вивченню фізико-хімічної взаємодії при 670 К в квазіпотрійній системі $\text{PbS-Ga}_2\text{S}_3\text{-GeS}_2$ між виявленими в літературі проміжними тетраарними сполуками $\text{Pb}_4\text{Ga}_4\text{GeS}_{12}$ та $\text{PbGa}_2\text{GeS}_6$ з вихідними та тернарними, що відомі на обмежуючих $\text{PbS-Ga}_2\text{S}_3$ та PbS-GeS_2 .

Шляхом сплавлення стехіометричних кількостей високочистих простих речовин свинцю 99,999 мас. %, галію 99,9997 % (SmiLab Ltd), германію 99,9994 мас. % та сірки 99,999 мас. % (Alfa Aesar) (свинець був додатково очищений шляхом капання через подрібнений кварц у статичних умовах) у вакуумованих до залишкового тиску 10^{-2} Па ампулах синтезовано зразки в повному концентраційному інтервалі по дев'яти перерізах: $\text{PbS-Ga}_2\text{S}_3$, $\text{PbGa}_2\text{S}_4\text{-GeS}_2$, $\text{PbGa}_2\text{S}_4\text{-PbGeS}_3$, $\text{PbGa}_2\text{S}_4\text{-Pb}_2\text{GeS}_4$, $\text{Ga}_2\text{S}_3\text{-PbGa}_2\text{GeS}_6$, $\text{PbGa}_4\text{S}_7\text{-PbGa}_2\text{GeS}_6$, $\text{PbGa}_2\text{S}_5\text{-Pb}_2\text{GeS}_4$, $\text{PbGa}_2\text{S}_5\text{-Pb}_3\text{Ga}_2\text{GeS}_8$, $\text{PbGa}_2\text{GeS}_6\text{-Pb}_2\text{GeS}_4$ та деякі склади в середині квазіпотрійної системи для проведення тріангуляції. Сплави спочатку нагрівали до температури 670 К, при якій витримували протягом 5 діб (для зв'язування сірки і запобігання вибуху ампул). Максимальна температура синтезу складала 1170-1370 К залежно від складу в системі; при 670 К усі сплави відпалювали протягом 240 год. Синтез завершували гартуванням на повітрі.

Для встановлення фазового складу синтезованих сплавів використовували рентгенофазовий аналіз (дифрактометр ДРОН 4-13 при $K\alpha$ -випромінюванні), мікроструктурний аналіз окремих зразків (мікротвердометр Leica VMHT Auto) та метод SEM/EDX для підтвердження хімічного складу сполуки $\text{Pb}_3\text{Ga}_2\text{GeS}_8$.

Комплекс проведених досліджень дозволив побудувати ізотермічний переріз квазіпотрійної системи $\text{PbSe-Ga}_2\text{Se}_3\text{-GeSe}_2$ при 670 К (рис. 1).

Дифрактограми вихідних бінарних сполук індексуються в таких просторових групах (ПГ): $Fm\bar{3}m$ (PbSe), $F\bar{4}3m$ (Ga_2S_3) та Pc (GeS_2). В обмежуючих системах $\text{PbS-Ga}_2\text{S}_3$ та PbS-GeS_2 існують такі потрійні сполуки: PbGa_2S_4 та $\text{Pb}_2\text{Ga}_2\text{S}_5$, що кристалізуються у ромбічній сингонії: ПГ $Fddd$ та ПГ $Pbca$, PbGa_4S_7 – у моноклінній сингонії: ПГ Pc , PbGeS_3 та Pb_2GeS_4 – у моноклінній сингонії: ПГ $P2_1/c$. В середині системи підтверджено існування сполук $\text{PbGa}_2\text{GeS}_6$ і $\text{Pb}_4\text{Ga}_4\text{GeS}_{12}$ та встановлено наявність нової тетраарної сполуки складу $\text{Pb}_3\text{Ga}_2\text{GeS}_8$, яка утворюється конгруентно при 943 К на перерізі $\text{PbGa}_2\text{GeS}_6\text{-PbS}$ (в точці перетину з перерізом $\text{PbGa}_2\text{S}_4\text{-Pb}_2\text{GeS}_4$ [6]) та є ізоструктурною із сполукою $\text{Pb}_4\text{Ga}_4\text{GeS}_{12}$ (ПГ $P\bar{4}2_1c$). При 670 К в межах

складів $Pb_4Ga_4GeS_{12}$ і $Pb_3Ga_2GeS_8$ по перерізу $PbGa_2S_4$ – Pb_2GeS_4 та по обидва боки від нього є великий твердий розчин (ξ). Також встановлено, що $PbGa_2GeS_6$ утворюється конгруентно при 998 К [7] та кристалізується в у ромбічній сингонії (ПГ $Fdd2$). Періоди елементарних комірок усіх сполук добре узгоджуються з літературними даними.

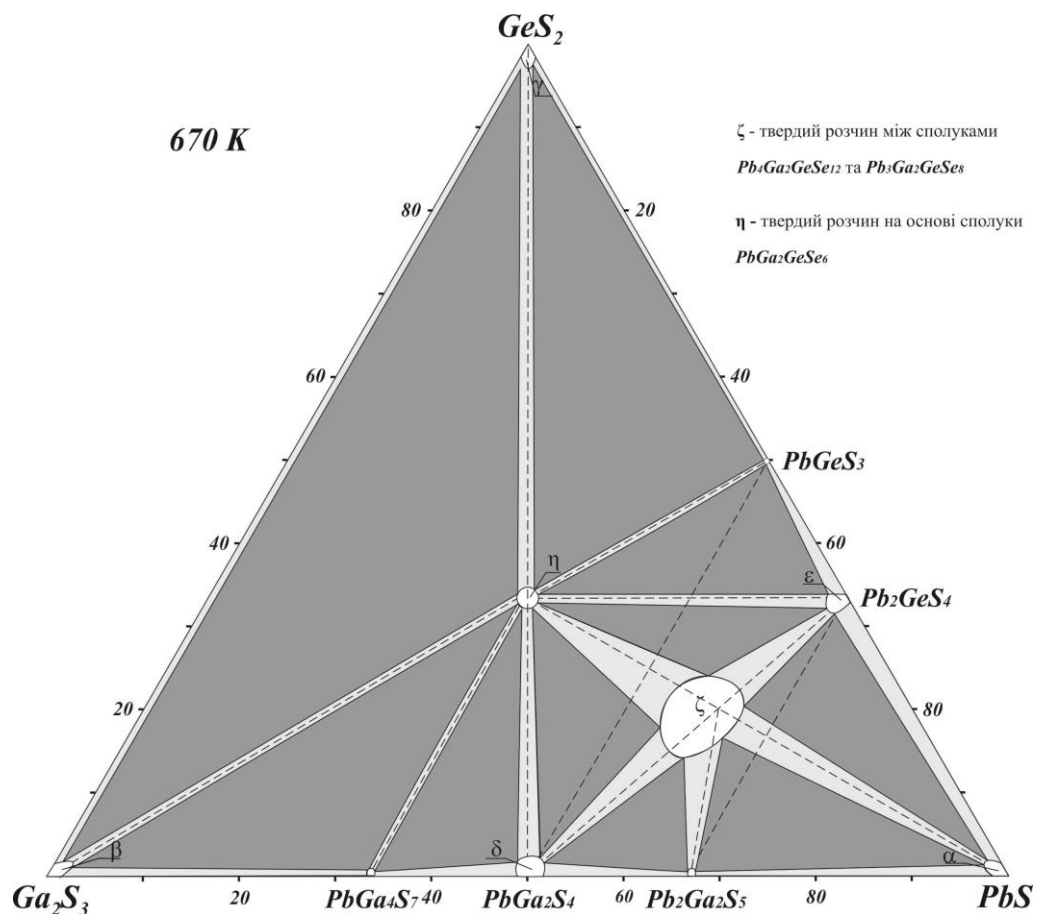

Рис. 1. Ізотермічний переріз квазіпотрійної системи PbS – Ga_2S_3 – GeS_2 при 670 К

Усі фази в системі при 670 К знаходяться у твердому стані: десять однофазних, дев'ятнадцять двофазних і десять трифазних полів. Однофазні області належать компонентам системи, тернарним та тернарним сполукам чи твердим розчинам на їх основі. Розчинність на основі вихідних компонентів складає ~2-3 мол. % відповідного компонента; при даних умовах синтезу сплави 95 та 90 мол. % Ga_2S_3 по перерізу Ga_2S_3 – $PbGa_2GeS_6$ є склокристалами. Найбільший твердий розчин серед тернарних сполук за температури 670 К встановлено по перерізах $PbGa_2S_4$ – GeS_2 (Pb_2GeS_4) на основі $PbGa_2S_4$ (не перевищує 5 мол. %). Трифазні області розділені між собою двофазними $\alpha(PbS) + \xi(Pb_4Ga_4GeS_{12}/Pb_3Ga_2GeS_8)$, $\xi(Pb_4Ga_4GeS_{12}/Pb_3Ga_2GeS_8) + \eta(PbGa_2GeS_6)$, $Pb_2Ga_2S_5 + \xi(Pb_4Ga_4GeS_{12}/Pb_3Ga_2GeS_8)$, $PbGa_2S_4 + \xi(Pb_4Ga_4GeS_{12}/Pb_3Ga_2GeS_8)$, $\xi(Pb_4Ga_4GeS_{12}/Pb_3Ga_2GeS_8) + \epsilon(Pb_2GeS_4)$, $\delta(PbGa_2S_4) + \eta(PbGa_2GeS_6)$, $\eta(PbGa_2GeS_6) + \gamma(GeS_2)$, $\eta(PbGa_2GeS_6) + PbGeS_3$, $\eta(PbGa_2GeS_6) + \epsilon(Pb_2GeS_4)$, $PbGa_4S_7 + \eta(PbGa_2GeS_6)$, $\beta(Ga_2S_3) +$

$\eta(\text{PbGa}_2\text{GeS}_6)$, які містяться на відповідних перерізах. Інші вісім двофазних областей розташовано на обмежуючих сторонах.

Література:

[1] Chen Y.K., Chen M.C., Zhou L.J., Chen L, Wu L.M. Syntheses, structures, and nonlinear optical properties of quaternary chalcogenides: $\text{Pb}_4\text{Ga}_4\text{GeQ}_{12}$ (Q = S, Se) // *Inorg. Chem.*, 2013, **52**(15), 8334-41.

[2] Luo Z.-Z., Lin C.-S., Cui H.-H., Zhang W.-L., Zhang H., Chen H., He, Cheng Z.-Z., W.-D. $\text{PbGa}_2\text{MSe}_6$ (M = Si, Ge): Two Exceptional Infrared Nonlinear Optical Crystals // *Chem. Mater.*, 2015, **27**, 914-922.

[3] Huang Y.-Z., Zhang H., Lin C.-S., Cheng W.-D., Guo Z., Chai G.-L. $\text{PbGa}_2\text{GeS}_6$: An Infrared Nonlinear Optical Material Synthesized by an Intermediate-Temperature Self-Fluxing Method // *Cryst. Growth Des.*, 2018, **18**(2), 1162-1167.

[4] Fedorchuk A.O., Parasyuk O.V., Cherniushok O., Andriyevsky B., Myronchuk G.L., Khyzhun O.Y., Lakshminarayana G., Jedryka J., Kityk I.V., ElNaggar A.M., Albassam A.A., Piasecki M., $\text{PbGa}_2\text{GeS}_6$ crystal as a novel nonlinear optical material: Band structure aspects // *J. Alloys Compds*, 2018, **740**, 294-304.

[5] Спосіб отримання монокристалів $\text{PbGa}_2\text{GeS}_6$ / Парасюк О.В., Юрченко О.М., Піскач Л.В, Чернюшок О.І. (UA) Патент України на корисну модель № 127740, С30В 11/00. № u201800475; Заявл. 17.01.2018; Опубл. 27.08.2018; Бюл. №16, 2018 р.

[6] Bellagra Hadj, Nyhmatullina Oksana, Kogut Yuri, Myronchuk Halyna, Piskach Lyudmyla. Photoconductivity of the Single Crystals $\text{Pb}_4\text{Ga}_4\text{GeS}_{12}$ and $\text{Pb}_4\text{Ga}_4\text{GeSe}_{12}$ / MPDI: Proceedings, 2020, 62(3), (6 p.).

[7] Парасюк Олег, Чернюшок Олександр, Вронська Оксана, Когут Юрій, Федорчук Анатолій, Піскач Людмила. Фазові рівноваги у системах $\text{PbGa}_2\text{S}_4\text{-GeS}_2$ та $\text{PbGa}_2\text{Se}_4\text{-GeSe}_2$ // IX International Scientific conference "Relaxed, nonlinear, acoustic optical processes and materials" (RNAOPM'2018), Proc. – Lutsk-Lakes "Svityaz", June 01-05, 2018, P.81-82.